כתונת פסים — אחרי מות

בפסוק וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו (טז, א). וי"ל, א' ל"ל כפל אחרי מות וגו' וימותו. ב' ל"ל שני. ג' למה כתב בני וגו' על שם אביהן ולא כתב שמות עצמן, נדב ואביהו. ד' למה נכתב סיבת מיתתן לדורות, מה דהוי הוי, וע"כ שיש בו צורך לדורות גם כן, וצריך לדעת מה הוא.

וב' קושיות א(י)לו לבד, נ"ל לבאר משנה (אבות פ"ב מ"א) רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושי' וכו'. והקשה במדרש שמואל (אבות פ"ב מי"א), שרבן יוחנן בן זכאי אמר צאו וראו איזה דרך טובה שידבק בו האדם וכו' (אבות שם), ומה טעם שינה רבי לשונו וכו'. וביאור, כי בבחרות ראוי שיתחיל לעשות הטוב כדי שיהי' לו תפארת וכו', ואחר כך שכבר הולך במישור ידבק בו יתברך, מה שאין כן אם יאחוז בדרכי החסידות מיד בבחרותו זה יהי' סיבת ביטולו מכל וכל וכו', יעו"ש. ועיין במקום אחר. והנה בתוספות יום טוב מפרש טעם שנק' בן זומא ובן עזאי על שם אביהן ולא על שם עצמן, מפני שמתו בבחרותן, וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, שהיו בני אהרן - בבחרותן, לכך בקרבתם לפני ה' וימותו, שרצו לדבק בו יתברך מיד בבחרותן, זה הי' סיבת מיתתן וירידתן, כמו וימת מלך מצרים וכו', כי צריך תחלה שיבור לו דרך ישרה שיהא לו תפארת וכו', וק"ל.

אך כדי לבאר ב' קושיות ראשונות, נבאר משנה (אבות פ"א מט"ז) עשה לך רב וכו' והסתלק מן הספק. וקשה, הא כבר אמר זה יהוש(י)ע בן פרחי' (שם פ"א מ"ו). ונבאר משך הפסוקים (תהלים קיח, כב-כד) אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. ונשאלתי לבאר המשך הפסוקים אילו.

ונ"ל, שכתב בעוללות אפרים דף ל"ד עמוד ב': וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו' לא ימיש עמוד הענן יומם וגו' (שמות יג, כא-כב). דאמרו חז"ל (בר"ר נא, ג) כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו. ואף על פי שזה נאמר על בית דין של מעלה, מכל מקום נוכל שגם בבית דין של מטה ידבר, והורה ה' מדרכיו למנהיגי ישראל שממנו יראו וכן יעשו. כי ידוע שישראל צריכין לשני מיני מנהיגים, א' המנהיגים והשופטים דוגמתן הענן שהשוה ההרים והגומות והסיר הקוצים, כך יהי' על פי שבט מושל שבידם להשות כקטן כגדול ולכלות הקוצים מן כרם ה' צבאות וכו' וילחום מלחמות וכו'. ועמוד האש להאיר להם, המורים דרך התורה ומצות ואת המעשה אשר יעשון על פי התורה הנמשלת לאש וכו'. ואמר לא ימיש עמוד הענן יומם וכו', שהיא הבטחה, כמו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט, י) א(י)לו ראשי גלויות הרודים בעם בשבט (סנהדרין ה.) דוגמת עמוד הענן הנ"ל. ומחוקק א(י)לו נשיאי ארץ ישראל, המורים דרך התורה עמוד האש וכו', יעו"ש.

העולה מזה, שצריך ב' עמודים, א' עמוד הענן לפעולת שבט המושל להשוות ההרים. ב' עמוד האש להאיר באש תורתו הדרך ילכו בה וכו'. ולא עשה ה' יתברך ב' פעולות הנ"ל בעמוד אחד של אש, להשוות ההרים וכו' וגם להאיר להם וכו', ללמד לדורות שלא יפעול אדם אחד ב' פעולות הנ"ל כי אם א', שאז גורם סיבות בטולים לגמרי, כמבואר בש"ס סנהדרין (יז.) הטל עליהן צרכי צבור והם כלים מאליהן וכו', כאשר ביארנו לעיל פסוקי פ' יתרו המובא בפ' תצוה, יעו"ש.

ואפשר שזה טעם שדחה שמאי באמת הבנין את הגר שאמר העמידני על רגל אחת (שבת לא.), שרצה לכלול ב' פעולות של ב' עמודים, עמוד אש והענן, שהם ב' רגלים שהאדם נשען עליהם, ורצה לכלול אותם על רגל אחת, לכך דחפו באמת הבנין, ר"ל שאם כך נסתר בנין העולם וכו'. והלל שהי' נשיא, דהיינו שהי' מחוקק הנ"ל, והעמידו על רגל אחת של עמוד אש להאיר וכו', והניח עמוד הענן למי ששבט בידו למשול ולהשוות ההרים, וז"ש ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) שהוא עמוד התורה שנקרא עמוד האש, וק"ל.

ובזה יובן פסוקים הנ"ל, אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, ר"ל הסיבה שמאסו הבונים, התלמידי חכמים, את האבן הראש, על שאינם רוצים לכלול ב' עמודים כאחד שיהי' עמוד הענן וגם עמוד האש, זה עצמו סיבה שהיה לראש פינה, שהי' סולם מוצב ארצה בעולם הזה, וראשו מגיע השמימה (בראשית כח, יב) לדבק מחשבתו בו יתברך, וזהו לראש פינה. מה שאין כן אילו הי' גם כן פועל פעולת עמוד הענן, שיהי' מוטל עליו צרכי צבור, לא הי' יכול לדבק בו יתברך, כמ"ש והם כלים מאליהם, כמ"ש התוספות (סנהדרין יז. ד"ה והם כלים) כלה נבואתן, שהיא שפע בדביקות בו יתברך.

וז"ש מאת ה' היתה זאת, ר"ל שהיתה לימוד לדורות שהנהיג בב' עמודים, והזהיר לא ימוש עמוד הענן יומם ועמוד אש לילה, שלא לכלול ב' עמודים כאחד. ועתה מי שנהג כך היא נפלאת בעינינו בתמיה.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ר"ל זה עמוד הענן יומם, עשה ה', כדי שיהי' פנאי לתלמידי חכמים לדבק בו יתברך, שהיא תכלית הגילה והשמחה, ואנחנו נדבק בתלמידי חכמים, כמ"ש בש"ס ובו תדבק (דברים י, כ) הדבק בתלמידי חכמים. ואז כאמור נגילה ונשמחה בו יתברך, שהיא תכלית כל התורה כולה, כמו שכתב המפרש להרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ב ה"א).

ובזה יובן עשה לך רב, אחר שהזהיר יהושע בן פרחיא עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן וכו', כאשר ביארתי לעיל, אח"ז בא רבן גמליאל ללמדינו עסק אחר, עשה ל"ך רב - שיהי' התועלת רב לך ולא לזולתך, אם יהי' צרכי צבור מוטל עליך או התועלת רב להם ולא לך, כי יכלה הדביקות בו יתברך כנ"ל. ואם אינו בר הכי שיוכל לדבק בו ית', עשה לך רב לדבק בו, וכמ"ש הדבק בתלמידי חכמים. ובתנאי שתסתלק מן הספק, שלא יהי' ספיקות וקושיות עליו הגורם פירוד הדביקות בינו ובינך, וממילא אתה מופרד מה' יתברך, לכך הזהירו חז"ל הדבק בתלמידי חכמים, וק"ל.

עוד יש להסביר המשך הפסוקים הנ"ל, על פי מה שביארתי ש"ס (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, ושמעתי וכו', ודברי פי חכם חן. ואני ביארתי, כי על ידי החסרון, שיש בתלמיד חכם, שהוא לבוש להתחבר עם המוני עם להעלותן, וכאשר על ידי זה מבזה אותן אין רפואה למכתו, וק"ל.

ובזה יובן אבן מאסו הבונים, ר"ל במה שמאסו התלמידי חכמים על ידי חסרון, זה הי' כדי להעלותן, להעלות להמוני עם שיהיו לראש פנה. מאת ה', ר"ל מצד מדת שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), להעלותן. והיא נפלאת בעינינו, בתמיהה, שהיא נפלאת בעיני המוני עם על הבונים שנפלו במדה מגונה, שהיא לתועלתן, לחבר את הצדיק ז"ה היו"ם - גוף וברית, עם המוני עם הנקראים גוף מעשיו, כדי שכלנו נגילה ונשמחה בו ית' להעלותן, וק"ל. וז"ש עשה לך רב והסתלק מן הספק וכו', והבן.

ובזה יובן אחרי מות שני בני וכו', ר"ל שהתורה בא ללמוד דעת לדורות שלא יכלול האדם ב' עמודים באיש אחד, כי סיבת מיתת בני אהרן היו עבור שני וכו', שכלל כל אחד שני עמודים כאחד, זה סיבת מיתתן, ר"ל ירידתן הנקראת מיתתן, כמ"ש (שמות ב, כג) וימת מלך מצרים. ע"י סיבה ב', שהיא בני אהרן בבחרותן, לכך בקרבתם לפני ה' וימותו, שצריך לילך בהדרגה וכו', תחלה שלא לשמה ואחר כך לשמה, וק"ל.

ועל פי זה נבאר המשך הפסוקים (שה"ש א, א-יא) שיר השירים אשר לשלמה ישקני וגו', לריח שמניך וגו', משכני וגו' עד עם נקודות הכסף. והוא, כי הפסוקים הנ"ל יש לפרש בג' עמודים שעולם עומד עליהם (אבות פ"א מ"ב), תורה ועבודה וגמילות חסדים.

תורה יש בה ב' סוגים שהם ד', כי יש לבושי התורה ויש פנימיות התורה, ובכל אחד יש בה ב' בחינות, אחד הלומד לתפארת וכו', ב' לשמה, לדבק בו יתברך, וכאשר זכרנו לעיל בשם מדרש שמואל ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ב מ"א) איזה דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', ומשנה (שם מי"א) שידבק בה וכו', וכנ"ל. ונודע כי התורה נקרא שיר, כמ"ש (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

ובזה יובן שיר השירים, ר"ל שיש בתורה בחינה הנקראת שיר, שהיא לבושי התורה. ויש בו עוד בחינה יותר מעולה, בחינת השירים, מעולה מכל השירים, שהיא פנימיות התורה. ובכ"א יש בחינה הנקראת אשר - ר"ל באשרי כי אשרוני בנות (בראשית ל, יג), שהם לתפארת. עוד בחינה ב' לשלמה - לדבק בו יתברך מלך שהשלום שלו.

אמנם מי יתן וישקני מנשיקות פיהו, לדבק (בו יתברך) רוחא ברוחא, שהם ב' בחינות המעולים - לדבק את עצמו בפנימיות התורה, כי טובים דודיך של התורה הנמשך מן מיין, שהם ב' בחינות, סוד גימטריא יין, שהם פנימו[י]ת התורה.

הגם שיש עוד ב' בחינות התורה, לבושי התורה, וגם להתפאר שיהי' ריחו נודף, וז"ש לריח שמניך טובים, ר"ל גם שעושה לריח שמניך, טובים גם כן, שהוא לבושי התורה שנקרא ריח שמן, והפנימי שהם שמן עצמן. וגם להתפאר, כמו שמן תורק שמך, המריק מכלי לכלי שיהי' ריחו נודף. על כן עלמות אהבוך - שלא לשמה, והיא גם כן טוב, כמו שאמרו חז"ל (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם וכו'.

מכל מקום עיקר התכלית שיבוא לשמה, לכך משכני אחריך נרוצה, ר"ל לדבק בך. הביאני המלך חדריו, ר"ל כי כבר הביאני בחשק אהבתו בחדרי תורתו הפנימי, נגילה ונשמחה בך על ידי הדביקות האמור, נזכירה דודיך מיין גימטריא סוד. משרים אהבוך, ר"ל מי שכבר הולך בדרך מישור אז ראוי לדביקות, וכמ"ש במדרש שמואל במשנה (אבות פ"ב מ"א) איזה דרך ישרה שיבור וכו', ומשנה (שם מי"א) צאו וראו איזה דרך שידבק בה האדם וכו'.

שחורה אני מצד לבושי התורה, ונאוה מצד פנימית התורה, וכך כתב בספר יד יוסף. וזהו עצמו כאהלי קידר כיריעות שלמה וכו', יעו"ש.

אל תראוני שאני שחרחורת מצד ששופתני השמש, הם הלומדים להתפאר. שמוני נוטרה את הכרמים, שנותן כח אל הקליפות, וכמ"ש בכתבים מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וכו' (מגילה ג:), יעו"ש. וכרמי שלי שהיא השכינה, לא נטרתי שיהא לימוד הלכ"ה לקשוטי הכל"ה, כמ"ש בזוהר שהוא ענין אוסר ומתיר, לקישוטי הכלה שהיא לבושי התורה, יעו"ש, שהם עצמם הגאוה. ואיכה תרביץ בצהרים - בין מאורות הגדולים, הם הרבנים שנקראים צהרים, אם ישתוק ביניהם צר לו שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך, ואם ידבר ויפרסם תורתו יכנס בגאוה.

לכך עצה היעוצה, אם לא תדעי לך היפה בנשים, זה שרוצה לייפות מעשיו בין הנשים, הם התלמידי חכמים, צאי לך בעקבי הצאן להלבש בגאוה שהוא לבוש פחותי הערך שהוא בעקבי הצאן, כדי להתחבר עמהן להעלותן בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה, ששמעתי וזכרתי במקום אחר, יעו"ש, וז"ש ורעי את גדיותיך, ר"ל לשון חיבור וריעות עם מדריגות גדיותיך, להעלותן, וז"ש על משכנות הרועים - כשאתה יושב במשכנות הרועים אבירי רועים הנ"ל.

לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, ר"ל אם אתה יכול לעשות יחוד הנ"ל, מוטב שתיקותיך מדבורך, כמו ששמעתי מהחסיד מוהרי"ל פיסטינ(י)ר, שבא לו בחלום פירוש פסוק (איכה ג, כח) ישב בדד וידום כי נטל עליו, ודברי פי חכם חן. וז"ש כשאתה בין הרבנים רוכבי פרעה העורף, דמיתיך רעיתי - לך דומי' תהלה (תהלים סה, ב).

אבל כשאינו להתפאר, נאוו לחייך בתורים בשני סוגי התורה הנ"ל, כי פשטי ולבושי התורה הוא קישוטי הכלה שהוא תורי זהב, נעשה לך עם נקוד[ו]ת הכסף שהם פנימי התורה, שהוא כוסף לדבק בו יתברך, שהיא נקודה וקוטב עליו סובב הכל, תואר ל"י ששמעתי עלמא כהלולא דמיא (עירובין נד.), ודברי פי חכם חן. ובזה ביארתי אם אני לי וכו', וק"ל.

אופן ב', בעבודה שהוא תפלה, דכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (ישעיה נד, א) רני עקרה לא ילדה, כי יש כמה סוגי שיר, א' עבור הכוונה וכו', ב' משל למטרוניתא שנפלה בשבי' עם משרתים ועבדים, והיו משוררים לה ניגוני יחוד וכו' לזכרון, ג' לשיר בעלמא להתפאר, וז"ש כשעושה עיקר מן רינה וזמר, אינו מוליד לעשות פירוד וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, שיש סוג שיר, ויש עושה ב' סוגי שירים, והם אשר - כי אשרוני בנות, להתפאר. וגם לשלמה - ליחוד המלך שהשלום שלו. והעיקר ישקני מנשיקות פיהו, שיהא כוונת עבודת התפלה כאילו השכינה מדברת עם דודה, לדבק רוחא ברוחא, כמ"ש (תהלים קט, ד) ואני תפלה, שהשכינה נקרא תפלה ומתייחדת עם דודה על ידי התפלה כנודע, וז"ש כי טובים דודיך מיין, הגם כי לריח שמניך טובים, הכל כנזכר בעמוד התורה, והבן.

אופן ג', דכתוב בזוהר: שיר השירים וכו', כדין איהו שר אדון ורבון דכל עלמין, י' שלימא דאשתל[י]מו מכולא וכו', יעו"ש. ולהלביש דבר זה י"ל, כי עשיר ורש נפגשו (משלי כב, ב), דהיינו שר ורש שניהם ענין אחד, ויש גמילות חסד להתחסד עם עני ורש להיות גמילות חסד לתועלת עצמו, כי בשמאלה עושר וכבוד (משלי ג, טז) למשמאילים שלא לשמה (שבת סג.), כדי שיהי' לו עושר וכבוד, והוא מאנשי שם שכתב הזוהר (ח"א כה:) וכו', שיהא אדון ושר ושליט. ובזה תבין כל הענין, כמו בעמוד תורה, והבן.

•

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקרא א, ב), כי התפלה שנקרא קרבן, צריך שיהי' בחיבור ב' סוגי אנשי החומר עם אנשי הצורה, שאז נקרא אדם וכו', יעו"ש.

אמנם כעת נראה לי, דכתבתי במקום אחר ענין ב' סוגי הגלגלים, וב' סוגי בני אדם, אחד המכוין בתפלתו שיתנו לו מבוקשו, ב' לפני ה' ישפוך שיחו (וז"ש קרבן לה' וק"ל. ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ר"ל ב' מיני מיתה הנקרא ירידה כמ"ש לעיל, וסיבת מיתה וירידה א') בין שיתנו לו וכו'.

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם וגו', ר"ל התפלה צריך שיהי' בחיבור ב' סוגים שנקרא אדם, והיינו מכם, עי"ל ראוי שאל תעש תפלתך קבוע ועיקר, שיתנו לך שאלת תפלתך, רק שיתקרב לה' ולפני ה' ישפוך שיחו, וז"ש קרבן לה', וק"ל.

ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ר"ל ב' מיני מיתה הנקרא ירידה, כמ"ש לעיל. וסיבת מיתה וירידה א', שלא הי' תואר אדם בחיבור ב' סוגים הנ"ל רק היו נפרדים מהם, וז"ש שני בני אהרן, ולא תואר אדם אחד. וסיבת מיתה וירידה ב', בקרבתם לפני ה', ר"ל לפני ה' ישפוך שיחו, מיד נתקרבו למעלה נפלאה זאת שלא בהדרגה, וזה אי אפשר שיהי' קיים, כי אחר כך חוזר ויורד, לכך וימותו. וזה נלמד מפסח, על שפסח ודילג שלא בהדרגה, לכך חזר ונסתלק אחר כך כדי שיכנסו אחר כך, כמ"ש בפרי עץ חיים הלכות פסח, יעו"ש, והלכות ספירות העומר וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר, שזהו מה שכתבו התוספות (שבת פח. ד"ה כפה) מתוך האש הגדולה היו חוזרים וכו', והנ"ל כך, והבן.